

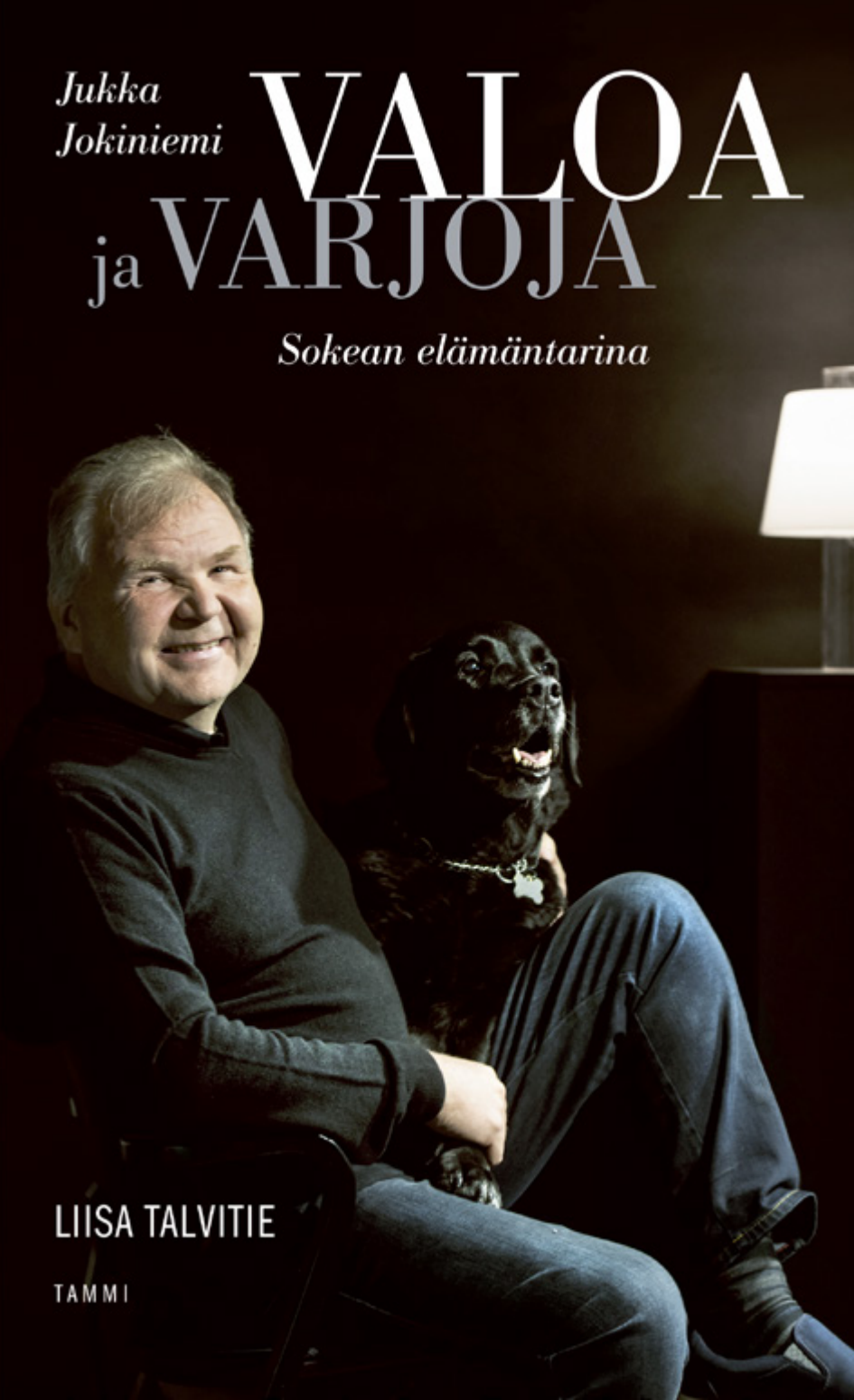
Jukka
Jokiniemi

VALOA ja VARJOJA

Sokean elämäntarina

LIISA TALVITIE

TAMMI

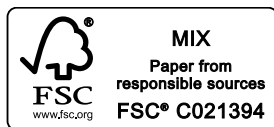
LIISA TALVITIE
VALOA JA VARJOJA

Jukka Jokiniemi
Sokean elämäntarina

TAMMI

HELSINKI

Tekijä on saanut työskentelyyn Suomen Tietokirjailijoiden apurahan.

© LIISA TALVITIE JA KUSTANNUSYHTIÖ TAMMI, 2019
TAMMI ON OSA WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖTÄ
ISBN 978-952-04-0711-7
PAINETTU EU:SSA

*”Reppuselkäinen mies käveli tiellä. Se tie on kaukana pohjoisessa,
eikä sitä koskaan ole tekemällä tehty. On vain alettu ajaa
pitkin hiekkaisia kankaita, viisaasti pujotellen kapeimmista ja
kuivimmista paikoista kangaskatkelmien ylitse.
Johonkin sellaiseen on täytynyt asetella kapulasilta.*

Tällaista tietä käveli reppuselkäinen mies.”

PENTTI HAANPÄÄ, REPPUSELKÄINEN MIES JA LAIHA HEVONEN (1930)

Tästä tulikin elämäntarina, ei vain firman tarina

Puoleeni on käännytty monta kertaa ja kysytty, josko lähtisin työstämään elämäkertaani. Ajattelin pitkään, ettei vielä ole sen aika. Kun Innojokfirmani täytti 25 vuotta vuonna 2018, tuli asia ajankohtaiseksi. Mietin kustantajaa ja kirjoittajaa, sillä halukkuutta kirjan tekoon löytyi yllättävän monesta suunnasta.

Alkuperäinen ideani oli, että kirja olisi yritykseni tarina, mutta siitä tuli myös minun tarinani. Tarina sokeutuneesta miehestä, hänen välillä hyvin kaoottisesta ja sirpaleisesta arjestaan, onnistumisistaan ja kokemistaan takaiskuista.

Kirjan teko on ollut sisäinen matka omaan itseeni. Alitajunnassani ja unissani aloin prosessoida asioita, joita kirjoittajan, toimittaja Liisa Talvitien, kanssa kävimme läpi. Prosessi oli siinä

mielessä myös terapeuttinen. Punnitsin myös kirjan tekoon liittyvät riskit ja reaktiot, joita tarinani herättää muissa ihmisissä. Siitä riskistä huolimatta uskon, että tarinani antaa suurelle joukolle voimaa ja elämänuskoa.

Elämänkaareeni mahtuu valtava määrä ihmisiä, mutta heitä kaikkia ei voida tässä kirjassa mainita. Jokaista kohtaamani ihmistä olen silti ajatellut, sillä heillä on tärkeä rooli elämässäni. Joissakin kohdissa minun oli oltava diplomaattinen, varsinkin puhuessani lähipiirini ihmisistä, koska en halua tuottaa kenellekään mielipahaa.

Yhteistyö Liisa Talvitien kanssa sujui ensimmäisestä tapaamisesta hyvin. Olemme molemmat aktiivisia toiminnan ihmisiä. Olin lukenut hänen kirjoittamiaan elämäkertoja ja pidän hänen tavan taan kirjoittaa. Olin varautunut isompaan projektiin, mutta työ sujui helpommin kuin olin ajatellut. Kirjan tyyli on minun näköiseni.

Kiitän kaikkia perheenjäseniäni, Pirkkoa, poikiani ja muuta perhettäni. He ovat olleet mukana innokkaasti rakentamassa tätä tarinaa.

Mottoni on katkelma Aaro Hellaakosken runosta: ”Tietä käyden tien oot vanki, vapaa on vain umpihanki.”

En ole saanut valita helpoimpia teitä, mutta ilman niitä en olisi se, mikä olen.

Jukka Jokiniemi

Vartiokylän Helytiellä toisena pääsiäispäivänä 2019

Suorapuheinen mies

Vieras ihminen tulee tutuksi, kun kuuntelee hänen elämäntarinaansa monta kuukautta. Olin tavannut Jukka Jokiniemen pikaisesti vuosia sitten, kun kävin Innojokista ostamassa kummityttärelleni Eero Aarnion suunnitteleman kirkasvalolampun. En voi sanoa tunteneeni Jukka Jokiniemeä, kun hän soitti minulle alkusyksystä 2018. Hän oli kuunnellut äänikirjoina aiemmin kirjoittamani elämäkertateokset ja halusi tavata ja keskustella omasta tarinastaan. Kustantaja, Tammi, hänellä oli jo valmiiksi puhuttuna. Opin tuntemaan Jukan, joka hoitaa yleensä asiat salamannopeasti haluamaansa asentoon.

Jo ensimmäisellä tapaamisella kohtasin miehen, joka kertoi harvinaisen suoraan elämänsä kipupisteistä ja myös onnistumisestaan yritysjohtajana. Tiesin heti, että Jukan elämäntarina on monin tavoin poikkeuksellinen ja ettei hän ole ristiriida-

ton ihminen vaan särmikäs kaikesta kokemastaan. Tarina ansaitsee tulla kerrotuksi, vaikka Jukka ei ole koko Suomen tuntema julkisuuden henkilö.

Hän on menestynyt bisnesmies, jonka firma Innojok on Suomen johtava designvalaisinyritys. Se on tuonut markkinoille monien suomalaisten tuntemat Innolux-merkkiset valaisimet ja kirkasvalolamput. Hän on tekniikan tohtori, joka väitteli moniaistisuudesta jo näkönsä menetettyään. Hän on suosittu esitelmäsiisijä, jonka tilaisuuksissa yleisö nousee välillä seisaaltaan aplodeeraamaan.

Jukka on myös kahdesti eronnut aviomies ja neljän lapsen isä, joka menetti ainoan tyttärensä traagisesti tämän ollessa vajaa viisivuotias. Jotain hyvin koskettavaa on myös siinä, että sokea Jukka käy aamuin illoin auttamassa naapurissa asuvan isänsä sängystä pyörätuoliin ja iltaisin takaisin sänkyyn. Parkinsonin tautia sairastava isä ei kykene itse liikumaan ja on ajoittain intervallihoidossa.

Jukka on rohkea maailmanmatkaaja, näkövammaisten purjehduskisojen kilpailija, tanssia ja kuorolaulua harrastava mies. Hänellä on yhä teekkarinuurukaisen nopeasti syttyvä huumorintaju.

Vammaisurheilijoilla on omat luokkansa kilpailuissa, mutta yritysjohtajana Jukka Jokiniemi

kilpailee samassa sarjassa kuin näkevät yrittäjät. En ole ollut aiemmin näkövammaisten kanssa tekemisissä. Jukkaa kuunnelllessani olen oivaltanut, miten huonosti me näkevät tunnemme näkövammaisten elämää. Tai ymmärrämme mitään sokeiden moniaistisuudesta.

Nyt tiedän. Tiedän myös, että Jukka on määrätietoinen ja välillä niin innostunut, että läkähdyttää! Innostus on ominaisuus, joka kantaa jopa vaikeimpien vastoinkäymisten keskellä.

Liisa Talvitie

Vartioharjussa keväällä 2019

SE OLI AJOLÄHTÖTILANNE

Teknillisen korkeakoulun opiskelija sai sokkitiedon terveystarkastuksessa.

Poika oli sukkela suustaan heti, kun oppi puhumaan. Juttua piisasi, hän oli kiinnostunut kaikesta näkemästään ja kokemastaan. Poika oli myös rohkea. Äiti luotti häneen niin, että lähetti kolmivuotiaan esikoisensa ostamaan maitoa ja hiivaa lähikaupasta. Poika ei arkaillut, eikä hän eksynyt sivupoluille.

Hän oli vilkas kuin elohopea. Sepelvaltimotautia sairastava isänisä Pauli ei jaksanut juosta pojan perässä ja pelkäsi tämän karkaavan. Siksi pojalle ostettiin valjaat, joissa häntä ulkoilutettiin. Pysyipä

kurissa niissä! Isoisä ja Jenny-mummo tulivat välillä Forssasta hoitamaan poikaa, jos tämä oli sairaana. Äiti oli töissä Veikkaus-toimiston keittiössä.

Kun Rauha ja Pentti Jokiniemen nelihenkinen perhe muutti Käpylän Kimmontieltä Untuvaisen-tielle, joka oli Roihuvuoreen nousevalla uudella asuinalueella, poika ystävyystyi Strömsin rantaa rakentavien rakennusmiesten kanssa. Miehet lahjoittivat hänelle huuliharpun, jota poika soitteli istuessaan tien varrella. Mielikuva on kuin kirjailija Simo Puupposen alias Aapelin Pikku Pietarin pihasta, vaikka oltiinkin vastavalmistuneella kerrostaloalueella.

Aina kun Roihuvuoreessa oli rikottu ikkuna, rasavilliä poikaa syytettiin siitä. Jukka ei kuitenkaan muista rikkoneensa koskaan yhtään ikkunaa.

Jukka tutustui naapuritalossa asuvaan Sepän perheeseen ja ihastui perheenisän ammattiin. Sana *diplomi-insinööri* kuulosti pojan korvissa hienolta ja jotenkin eksoottiselta. Sepän rouva luki Jukalle ääneen, ja hän sai työntää perheen tyttöä lastenvaunuissa. Jukka pääsi käymään myös perheen mökillä Joutsan Leivonmäellä.

”Kerran mökiltä palatessamme jäimme katsomaan televisiosta Lasse Virenin dramaattista

kymmenen tuhannen metrin juoksua Münchenin olympialaisissa. Hän kaatui ja voitti, ja muistan vieläkin, miten hieno kilpailu se oli. Olin silloin kymmenen vuoden ikäinen.”

Sepän isän esimerkin innostamana Jukka päätti ryhtyä isona diplomi-insinööriksi ja kertoi siitä kansakoulussa opettajalleen. Tämä toppuutteli moisesta haaveilemasta. 1960-luvun kasvatusmetodin mukaan opettaja oli sitä mieltä, että turhien pilvilinnojen rakentelu vei lapset harhapoluille. Opettaja ajatteli luultavasti, ettei työläisperheen lapsesta ole korkeakouluopintoihin, hyvä jos oppikouluun pääsee.

Tämä poika, Jukka Jokiniemi, menestyi koulussa kuitenkin hyvin ja kirjoitti vanhempiansa iloksi ylioppilaaksi. Juhlat kotona Roihuvuoren Peukaloisentiellä olivat ikimuistoiset, ja loppuiltaa ylioppilas vietti luokkakavereidensa kanssa Klippanilla, Helsingin edustalla olevassa saarella.

Lapsuudenhaave diplomi-insinöörin ammatista ei ollut haihtunut, ja Jukka päätti hakea opiskelupaikkaa Lappeenrannan teknillisestä korkeakoulusta. Lappeenrannasta siksi, että sinne oli helpompi päästä kuin Otaniemeen. Ja myös siksi, että oli aika muuttaa pois kotoa. Varalla opiske-

lupaikaksi oli Riihimäen teknillinen oppilaitos, mutta ovet Lappeenrantaan aukesivat.

Hän oli ehtinyt jo saada ajokortin, peräti kuorma-autokortin, ja peruutteli hienosti perävaunullisia rekkoja. Peruuttamista hän oli ehtinyt harjoitella jo perheensä asuntovaunulla. Jo peräkärryn peruuttelu osoitti, että hänellä on harvinaisen hyvä kyky hahmottaa kolmiulotteisia asioita.

Maailma oli auki kaikille mahdollisuuksille, eikä tulevaisuudenhaaveita varjostanut mikään. Hän oli aloittanut asuntosäästämisen jo 18-vuotiaana ja osti Lappeenrannasta asunnon, jonka hän kuitenkin laittoi vuokralle. Tuleva bisnesmies tiesi jo silloin, miten raha pannaan poikimaan.

Syyslukukausi alkoi perusteellisella ylioppilaiden terveystarkastuksella, jossa tarkastettiin myös näkö. Jukalla oli ollut vuosien varrella silmissään valonarkuutta ja värien erottelukyky oli heikentynyt. Purjehtiessaan hän oli huomannut, miten muut huomasivat käänntömerkit häntä ennen, ja mustikkametsässä ”oli sairaan vaikeaa” erottaa sinisiä marjoja vihreistä lehdistä. Vanhemmat moittivat häntä laiskaksi poimijaksi, mutta siitä ei ollut kyse.

Vaikka Jukan oli vaikea erottaa värejä, hän piti design- ja muotoilutuotteista, ja oli jotenkin

enteellistä, että jo opiskelijäkämpässään hänellä oli designvalaisin. Valaisin oli muotoilija, valaisin-suunnittelija Yki Nummen Lokki-kattovalaisin.

Jukka sai terveystarkastuksesta lähetteen jatkotutkimuksiin silmälääkäri Sirkka-Liisa Helveen vastaanotolle. Hän tutki Jukan silmät erityisen tarkkaan. Helve oli hiljaa ja käänteli lääketieteellisen opuksen sivuja. Lopulta hän sanoi, että Jukalla on parantumaton silmänpohjan rappeuma, joka voi johtaa ennen pitkää sokeuteen. Ennuste on aina yksilöllinen, ja voi olla, että Jukka sokeutuu tai sitten ei.

Tieto oli sokki. Se oli kuin tuomio, vaikka Jukka oli aavistellut, ettei kaikki hänen näkökyvyssään ollut kunnossa. Kun hän polki pyörällään Lappeenrannan Huhtiniemessä sijainneeseen opiskelija-asuntoonsa, itku sumensi silmät, joilla hän vielä näki. Mielessä myllersivät ajatukset tulevasta. Milloin hän menettäisi näkönsä kokonaan?

Hän tiesi, että nyt menevät kaikki suunnitelmat uusiksi. Samaan aikaan mieleen nousi positiivinen ajatus siitä, että onneksi rakas harrastus, purjehtiminen onnistuu monilla muillakin aisteilla. Haave asevelvollisuuden suorittamisesta laivastossa kariutui, ja lopulta hän sai vapautuksen asevelvollisuudesta.

Aluksi hän halusi kertoa sairaudestaan kaikille ja purki hätäänsä avoimuuteen. Sitä seurasi vaihe, jolloin hän yritti peitellä hitaasti heikkenevää näkökykyään. Hän halusi salata sen, miten huononeva näkö alkoi haitata monenlaisia suorituksia. Silmänpohja oli kuin rikkinäinen filmi. Siksi objektiivia vaihtamalla, silmälaseilla, asia ei parantunut. Hän joutui pian luopumaan rakastamastaan autoilusta, koska ei halunnut kontolleen sitä, että ajaisi jonkun päälle. Se olisi ollut tietoista riskinottoa.

”Sopeuduin nopeasti kohtalooni. Minulla oli vielä näkökykyä jäljellä, ja nautin siitä, mitä vielä oli. Yritin myös kuvitella, mitä vielä onkaan edessä, vaikka en tietenkään tarkalleen tiennyt mitä. En jutellut muiden sokeiden kanssa, mutta kävin siinä kieltämisen vaiheessani Näkövammaisten Keskusliitossa keskustelemassa jonkun työvoimaihmi-
sen kanssa. Siellä oli sokea, töitä tekevä lakimies. Hänen kohtaamisensa auttoi, ja kun myöhemmin kohtasin kuurosokean, ajattelin, että minulla on vielä paljon toivoa.”

Jukan äiti Rauha Jokiniemi kertoo, miten jo lapsena Jukka joutui käyttämään välillä karsastuksen takia mustaa silmälappua toisen silmänsä päällä. Silmälaseja Jukalla ei kuitenkaan koskaan ollut.

Äidille tieto esikoispojan sairaudesta oli murskaava. Perinnöllisestä, väistyvästä geenistä ei ollut suvussa sen tarkempaa tietoa. Se tiedettiin, että Jukan isänsän Paulin veli menetti vanhempana näön toisesta silmästään. Oliko kyseessä tavanomainen vanhuuden kaihi vai Jukan sairastama tauti, sitä ei koskaan selvitetty. Rauha Jokiniemi muistaa vielä 80-vuotiaana, miten hän ajatteli Jukan kaikkien tulevaisuudensuunnitelmien kaatuvan tähän sairauteen. Äitiä itkettää yhä, kun hän muistaa vuosikymmenien takaisen sokkiuutisen ja tuntemansa surun.

Jukka oli aloittanut Lappeenrannan teknillisessä korkeakoulussa koneenrakennuksen opinnot, mutta saatuaan tiedon sairaudestaan hän vaihtoi ne tuotantotalouteen. Hän ahmi vauhdilla opintoja ja luki myös vuotta ylemmän kurssin tenttejä.

”Se oli ajolähtötilanne. Ajattelin, ettei kannata juuttua vuosiksi kampukselle, vaikka meni monia vuosia ennen kuin näkö oli poissa. Suunnittelin, että minun pitää pyrkiä valaisinbisnekseen, ja minua kiinnosti kolmiulotteinen deskriptiivinen geometria. Sain siitä kurssista täydet pisteet, ja se oli yksi enne. Jotain poikkeuksellista on siinäkin, että olen alusta alkaen ollut designin kanssa kuin

kotonani. Olin ollut töissä konepajassa, jossa vanhempani kävivät siivoamassa keskiviikkoiltaisoin ja viikonloppuisin. Siellä muokattiin ja työstettiin peltiä ja tehtiin valaisinrunkoja. Opitiin siitä vaikka mitään. Sitten minusta tuli varastonhoitaja, ja sain ensimmäiset alaiseni.”

Jukan ensimmäinen vakituinen työpaikka oli Oinosen konepaja. Sen jälkeen hän meni töihin Mäntsälän Metalliin, joka tunnettiin myöhemmin valaisimia valmistavana Idmanina. Vuosi oli 1984, ja Jukan diplomityö valmistui. Työn nimi oli ”Osto- ja materiaalitoimintojen kehittäminen eräässä valaisintehtaassa”.

23-vuotiaana hänellä oli vakituinen työpaikka, ja hän sinnitteli viimeisten korkeakoulun kurssien kanssa. Vuotta myöhemmin hän meni naimisiin tyttöystävänsä Tiinan kanssa, ja hänen esikoispoikansa Mika syntyi vuonna 1986. Nuoren isän näkökyky oli vielä suhteellisen hyvä, ja hän ajatteli luonteensa mukaisesti toiveikkaasti, että hänen täyttäessään viisikymmentäviisi vuotta lääketieteessä olisi jo löydetty ratkaisu hänen sairauteensa. Ratkaisua ei kuitenkaan löytynyt.

Hän oli saanut työpaikan, josta piti, ja pomon, Urpo Ratian, jota arvosti. Häneltä Jukka oppi sel-

laisen työmoraalin, että laskut on maksettava ajallaan ja asiat hoidettava rehellisesti. Tuloshakuinen työskentely, eettisyys ja rehellisyys – ne ovat olleet hänen ohjenuoriaan työelämässä siitä lähtien. Urpo Ratia oli hyvä oppi-isä, ja häneltä Jukka oppi senkin, miten kauppaneuvotteluissa toimitaan. Ratia sanoi, että rehtiys ja reiluus antavat selkärangan toiminnalle, ja vaikka olisi miten houkutteleva tilaisuus huijata, sitä ei saa tehdä.

Jukka Jokiniemi oli designvalaisimia valmistavan Innojok-firman toimitusjohtaja ja näkövammaisen, kun hän teki väitöskirjaansa Otaniemessä Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosastolla. Väitöskirja tuli kuitenkin bumerangina takaisin esitarkastuksesta. Se vaati vielä työstämistä. Esitarkastaja oli todennut, ettei vammaisille anneta mitään erityisoikeuksia.

”Niin sen pitää ollakin”, Jukka sanoo.

Hänen poikkeuksellinen elämäntarinansa paljastaa, ettei menestys ole tullut erityisoikeuksilla vaan peräänantamattomuudella ja sinnikkyydellä. Varmasti myös sillä valoisalla elämänasenteella ja uteliaisuudella, jota Jukassa on aina ollut. Kun Innojokin 25-vuotisjuhlia vietettiin Kansallismuseossa marraskuussa 2018, yleisön joukossa

juoksenteli Jukan kuopuspoika, 7-vuotias Joel. Hetkessä mielikuva siirtyi 1960-luvun puolivälin Riihivuoreen, sillä Joelin eläväinen olemus ja rohkeus lähestyä muita ihmisiä muistuttavat hänen isäänsä. Jukka sanoo, että on hauskaa seurata Joelin touhuja. Taannoin poika istui ukkinsa, Jukan isän, pyörätuolin vieressä rollaattorin istuinlaudalla ja kutoi sukkaa. Isälleen Joel on todennut, ettei haittaa mitään, vaikka tämä on sokea. Mutta vatsa voisi olla pienempi!

*”En ole saanut valita helpoimpia teitä,
mutta ilman niitä en olisi se, mikä olen.”*

Toimitusjohtaja Jukka Jokiniemi sai nuorena teekkarina kuulla, että hän tulee sokeutumaan. Jokiniemi päätti pitää kiirettä, vei opintonsa loppuun, perusti yrityksen, matkusteli ja väitteli tohtoriksi. Työelämä kukoisti ja designvalaisinyritys Innojok teki huipputulosta, mutta yksityiselämään loivat varjoja avioero, liikenneonnettomuus ja oman lapsen kuolema.

Valoa ja varjoja on tarina optimistisesta asenteesta, uteliaisuudesta ja periksiantamattomuudesta.

www.tammi.fi

99.1

ISBN 978-952-04-0711-7